

Investeringsmogelijkheden in Zuid-Afrika

Wie erover denkt te investeren in Zuid-Afrika, doet er goed aan zich vooraf breed te oriënteren. Het is een land met grote tegenstellingen, een land met een gebruiksaanwijzing. Maar wie op de juiste manier weet om te gaan met de bijzonderheden van dit land, bevindt zich in een kansrijk gebied. Het land is immers wel de gateway naar de rest van het continent.

Zuid-Afrika, nog maar tien jaar verlost van het apartheidregime, is erin geslaagd om in die korte tijd een cruciale rol op te eisen binnen het continent, zowel op politiek als economisch gebied. (ZA heeft een aandeel van tussen de 10 en 20% van het totaal van investeringen in het continent van Afrika.) Het land is de economische motor van de regio, met een brede economische basis, een goede infrastructuur en een groeiende particuliere sector. Het heeft de sleutel in handen tot de rest van Afrika.

Rol en karakter van de landbouwsector

De sector kenmerkt zich door uitersten. Een goed ontwikkelde commerciële sector en duitzenden kleinschalige 'boeren' die op het platteland voor hun eigen onderhoud produceren. Daartussen zit een onbekend aantal opkomende boeren (*emerging farmers*) die een commercieel bedrijf willen beginnen. De agrarische verwerkende industrie is goed ontwikkeld. 450.000 mensen vinden een baan in de agro food business die een belangrijke bijdrage levert aan de export van het land. Water speelt een cruciale en tevens belemmerende rol bij de landbouwproductie. 50% van het aanwezige water wordt gebruikt voor landbouwdoeleinden. In de nabije toekomst zal toegang tot water een steeds belangrijker politiek item worden. De landbouw kent een aantal belangrijke sectoren waaronder de exporterende fruitteeltsector. Nederland is voor Zuid-Afrika één van de belangrijkste afzetgebieden voor landbouwproducten, vooral vers fruit en wijn. Onlangs heeft het Zuid-Afrikaanse Bureau

voor de Statistiek, STATS SA, cijfers binnen de agrarische sector bekendgemaakt. Een boerenbedrijf wordt pas winstgevend als er meer dan ZAR 300.000 (€ 33.000) wordt omgezet. Bedrijven met vee en struisvogels en de sinds een paar jaar populaire wildparken zijn nog het meest winstgevend.

Verschillen in provincies

Veel van de agrarische bedrijvigheid speelt zich af in de Westkaap. Van daaruit vindt ook de meeste agrarische export plaats. Tussen de diverse provincies bestaan grote verschillen qua infrastructuur, veiligheid en functioneren overheid. De provincies zijn redelijk autonoom in het uitvoeren van agrarisch beleid. De Westkaap, met als hoofdstad Kaapstad, en Limpopo staan bekend als vooruitstrevende provincies met veel landbouwactiviteiten. De provincie Gauteng met de steden Johannesburg en Pretoria staat vooral bekend als het economische handelscentrum van het land. In de Oostkaap, één van de armste provincies, moet nog veel gebeuren. Zonder alle provincies onder de loep te nemen is het advies, om afhankelijk van de te ondernemen activiteiten hier rekening mee te houden.

Landbouwbeleid

In 1994 zijn bijna alle subsidies aan de landbouwsector opgeheven. De Marketing Boards zijn afgeschaft en de boer opereert nu op een volledig vrije markt. Na jaren van apartheid viel het niet mee zonder subsidie in een zwaar concurrerende sector globaal te opereren. De Zuid-Afrikaanse landbouwsector is

vandaag de dag nog redelijk sceptisch over de ontwikkelingen binnen de WTO. Twee jaar geleden is het zogeheten Strategisch Plan for South African Agriculture samengesteld. Het is het basisdocument voor het beleid van de komende jaren en is gericht op: participatie van meer *emerging farmers*; een sector die internationaal kan concurreren, exportgericht is en kan beschikken over goede en toegankelijke kennissystemen. Meer informatie hierover is te vinden op www.nda.agric.za/docs/sectorplan/htm.

Investeringsklimaat

Zuid-Afrika heeft zijn zaken, macro-economisch gezien, goed op orde. Dit is mede te danken aan een strenge begrotingsdiscipline van de huidige minister van Financiën, Trevor Manuel. Er zijn vier grote commerciële banken, deze zijn vergelijkbaar met de Europese banken. Hoewel de omstandigheden gunstig lijken, is Zuid-Afrika niet tevreden over de hoogte van de buitenlandse investeringen. Die hebben sterk te lijden onder bijvoorbeeld hoge rente, de sterk wisselende koers en de hoge vennootschapbelasting. Andere belemmerende factoren die een rol spelen, zijn de relatief hoge arbeidskosten (afgezet tegen de productiviteit) en het vooralsnog ontbreken van een grote afzetmarkt. Deze markt is overigens wel groeiende door de opkomende zwarte middenklasse.

Agro-economische situatie

De algemene economische stemming is optimistisch. Inflatie blijft binnen de vastgestelde

Straathandelaren in groenten en fruit te Kaapstad.

doelen, variërend van 3-6%; de economische groei was het afgelopen jaar zelfs meer dan verwacht: 3,7% in plaats van de verwachte 2,9%; verwachte BBP groei voor de komende jaren is rond de 4% en ten slotte de sterke Rand, die het laatste jaar stabiel is gebleven. Bij de presentatie van de begroting is het budget voor landhervorming verhoogd tot ZAR 6 miljard (€ 750 miljoen). De stemming binnen de agrarische sector is minder optimistisch.

De exporteurs klagen steen en been vanwege de sterke Rand, de graanboeren kunnen niet concurreren tegen de wereldmarktprijzen. Naast tarifaire obstakels spelen non-tarifaire belemmeringen – zoals de steeds strengere eisen wereldwijd gesteld aan producten en productiemethoden – een steeds grotere rol. De logistieke keten en de daarbij behorende organisatiecapaciteit zijn nog onvoldoende ontwikkeld.¹

Ontwikkelingen binnen de agrarische sector

De sector heeft daarnaast te maken met een aantal interne factoren die van groot belang zijn voor de toekomst van de agrarische sector. Het betreft vooral de ontwikkelingen rondom landhervorming, Black Economic Empowerment (BEE) en de gevolgen van HIV/AIDS.

Landhervorming:

Het landhervormingsbeleid wil dat in 2015, 30% van het commerciële landbouwland in zwarte handen komt. Veel boeren worden nu geconfronteerd met landclaims waarvan de uitkomst onzeker is. De Zuid-Afrikaanse overheid doet er alles aan om situaties à la Zimbabwe te voorkomen. De illegale *landgrab* zoals in Zimbabwe wordt hier niet getolereerd. Steeds duidelijker wordt dat het zg. 'willing seller, willing buyer-systeem' niet tot het gewenste resultaat leidt. De vraagprijs is bijvoorbeeld vaak te hoog. Niet uitgesloten is dat de overheid prijzen zal gaan fixeren, afhankelijk van de regio en bestemming van het land.

Black Economic Empowerment (BEE):

BEE is kort samengevat het stimuleren van participatie van zwarte bevolkingsgroepen in de economie op alle niveaus. De meeste sectoren hebben inmiddels een zogeheten scorekaart opgesteld, waarin wordt vastgesteld hoe dit BEE-proces de komende jaren gereïmiseerd gaat worden. In de agrarische sector zijn de onderhandelingen hierover nog

Handelscijfers:⁴

Export van landbouwproducten is gemiddeld 8% van de totale export.

De belangrijkste producten zijn wijn, citrus, suiker (schapen)wol en zacht fruit. Het aandeel van de primaire landbouw aan het BNP is 4,5%; het aandeel van de verwerkende industrie schommelt tussen de 10 en 15%.

Agrarische export van Zuid-Afrika:

Totale agrarische export van Zuid-Afrika:	ZAR 13.429.691.000 =	€ 1.7 miljard
		Daling met 2,1%
Agrarische export, ZA naar Nederland:	ZAR 1.940.531.000 =	€ 243 miljoen.
		Groei met 0,7%

Nederland is de tweede afnemer van agrarische producten van Zuid-Afrika.

Agrarische export van Nederland naar Zuid-Afrika:

Nederland exporteert voor:	ZAR 92.599.000 =	€ 12 miljoen
		Groei met 16,8%

Nederland is de 12-de importeur van agrarische producten

Agrarische export van Zuid-Afrika naar de EU:

Bijna 58% van de agrarische exportproducten van Zuid-Afrika worden afgezet in de EU, ter waarde van	ZAR 6.381.427.000 =	€ 798 miljoen.
		Groei met 12,2%.

Daarmee is de EU tevens de grootste afnemer.

Totale buitenlandse investeringen in 2004 in Zuid-Afrika:	€ 472 miljoen
---	---------------

Een PSOM-project betreffende weefselweek in Kaapstad.

gaande. De verwachting is dat men er binnenkort uit zal zijn. Zeker is dat BEE een belangrijke component gaat worden. Alle agrarische ondernemingen, van producerend tot verwerkend bedrijf, zullen aan de vast te stellen BEE-criteria moeten voldoen. Een bedrijf dat hier niet aan meewerkt, zal uiteindelijk, of door sancties van de overheid of via de eigen producentenorganisatie, buiten spel worden gezet en geïsoleerd raken. Toch hoeft BEE niet als een bedreiging te worden gezien.

HIV/AIDS:

De agrarische gemeenschap is nog onvoldoende doordrongen van deze epidemie. Zuid-Afrika kent het grootste aantal besmettingen wereldwijd. Sinds kort wordt er op bescheiden schaal medicatie verstrekt om de ziekte af te remmen. Het ontbreekt echter aan een infrastructuur om dit op korte termijn te kunnen realiseren en er is een chronisch tekort aan medisch personeel. Binnen de agrarische sector beginnen de eerste signalen binnen te komen dat het moeilijk(er)

zakelijk. Het getuigt van visie van de overheid om deze buitengewoon gecompliceerde onderwerpen bij de kop te pakken en door de zure appel heen te bijten. Gezien de geschiedenis van dit land, is het niet verwonderlijk dat het te kampen heeft met gebrek aan gekwalificeerd personeel. Dit tekort aan uitvoeringscapaciteit speelt op vele terreinen. Een chronisch tekort aan vakbekwaam personeel speelt uiteraard ook binnen de landbouwsector zelf, bijvoorbeeld bij de voorlichtingsdiensten en binnen het agrarische onderwijs. Een duurzame investering in (agrarisch) beroepsonderwijs is nodig om achterstanden weg te werken².

Kansen voor agrarische ondernemers

De Nederlandse agrarische sector heeft wereldwijd nog steeds een goede naam. Dit geldt zeker ook voor Zuid-Afrika, mede vanwege het rijke historische verleden. Nederland vormt voor Zuid-Afrika één van de belangrijkste afzetgebieden, vooral voor vers fruit en wijn.

Afrikaanse partner een bedrijf opzetten in diverse sectoren.

Uit het voorgaande blijkt dat er een groot tekort is aan ervaren mensen. Dit speelt op alle niveaus, bij zowel de overheid als het bedrijfsleven. Daar liggen ook de kansen. Overdracht van kennis, capaciteitsopbouw genaamd, is noodzakelijk, ook in de agrarische sector. Ik noemde al de agrarische onderwijssector waar een inventarisatie is gemaakt van de bestaande voorzieningen en de knelpunten. Voor het Nederlandse agrarisch onderwijs kan dit mogelijkheden bieden. Dit geldt ook voor het begeleiden van het BEE-proces. Een enorme uitdaging waarbij dringend behoefte is aan goede en deskundige begeleiding. Het lijkt erop dat de beste kansen op dit moment liggen in servicegerichte activiteiten als training, kennisoverdracht en advisering. Maar ook samenwerking met en kennisoverdracht aan 'nieuwe' opkomende boeren biedt zeer zeker kansen.

Ten slotte

U kunt goed zaken doen in Zuid-Afrika, mits u goed op de hoogte bent van een aantal bijzonderheden van dit land. De implementatie daarvan zal bepalend zijn voor de investeringen in de landbouwsector. Het land is, zoals ook in de inleiding is vermeld, bovendien de gateway naar de rest van het continent, wat interessante mogelijkheden biedt.

Gretha Kostwinder
LNV-raad te Pretoria

‘Duurzame investering beroepsonderwijs nodig om achterstanden weg te werken’

wordt om mensen te krijgen, zowel geschoolde als ongeschoolde.

Veiligheid:

De veiligheidsituatie mag niet onvermeld blijven. Zuid-Afrika telt het grootste aantal moorden ter wereld. Boeren zijn regelmatig het slachtoffer van zware criminaliteit. De geïsoleerde ligging van de boerderijen en het ruim voorhanden hebben van wapens zijn belangrijke factoren. De criminaliteit is tevens voor 1/3 verantwoordelijk voor verliezen in de agrarische sector. Vooral diefstal van vee is populair in dit land. Landhervorming en BEE mogen dan voor onzekerheid zorgen, ze zijn echter ook nood-

(Agrarische) Nederlanders die de weg hebben gevonden naar Zuid-Afrika zijn te vinden in totaal verschillende sectoren. Van de zuivel- en sierteeltsector tot de wijnindustrie en de toeristenbranche met een lichte voorkeur voor de tuinbouw. Ook in de dienstverlening voor de tuinbouwsector liggen kansen. Het gaat hierbij om kennisoverdracht ten aanzien van veredeling en resistentie van gewassen. Maar ook om verbetering van de agro-logistieke keten en het bijbehorende procesmanagement. Daarnaast zijn hier de bekende grote (semi-) Nederlandse bedrijven als Nutricia, Unilever en Heineken gevestigd. Via de PSOM-regeling³, zijn er Nederlandse bedrijven die hier samen met een Zuid-

1 Eurogap, Euro Retailer Produce Working Group and HACCP, Hazard Analyses Critical Control Point, zijn hier binnen de commerciële sector redelijk tot goed ontwikkeld. Zuid-Afrika heeft na Spanje zelfs het grootste oppervlak Eurogap gecertificeerde grond.

2 Er is een studie in voorbereiding die een overzicht geeft van de agrarische onderwijssituatie en de designaleerde knelpunten en oorzaken.

3 Website: www.evd.nl/psom.

4 Cijfers 2004 van Department of Trade and Industry.